

UDC 930.85 (4—12)

YU ISSN 0350—7653

ACADEMIE SERBE DES SCIENCES ET DES ARTS

COMITE INTERACADEMIQUE DE BALKANOLOGIE
DU CONSEIL DES ACADEMIES DES SCIENCES ET DES ARTS
DE LA R.S.F.Y.

INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

BALCANICA

ANNUAIRE DE L'INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

XVI—XVII

BELGRADE
1985—1986

<http://www.balcanica.rs>

После уводног текста о АИЕ-SEE-у, асоцијацији научне сарадње и очувања мира, поводом двадесетогодишњице њеног постојања (основана 1963), у избору су дати прилози неколицине научника из разних земаља.

У прилогу Суидини „Дачани“, једна реинтерпретација (св. 2, стр. 113—122), полазећи од податка у византијског лексикографа Suide (Suidas Lexicon, ed. A. Adler, II, п. 2), Ст. Брезеану налази да овај пасаж има изузетно значење у низу информација које се односе на старе Дачане. — *Значај дела Доситеја Обрадовића за компаративна проучавања* (св. 2, стр. 123—131) Ј. Деретић сагледава полазећи од књижевноисторијских и културних премиса које су условиле појаву Доситеја и његовог дела. До сада је однос Доситејевог дела и других балканских књижевности, изузев грчке литературе, проучаван искључиво са становишта рецепције његових идеја у другим националним срединама и њиховим културама.

Остали прилози у другој свесци за 1984. годину се односе на идеологију и менталитет у светлости лингвистичког израза (Z. Mihail), или на догађаје у време отоманске окупације Беча 1683 (Claude Michaud). Румунија и Југославија према фашистичкој Италији (1926—1928) предмет су реферата Константина Јордана, а М. Ј. Рук (Rooke) разматра концепт трговине британске владе са југоисточном Европом 1938—1939. године.

Саопштења објављена у 3. свесци своде се углавном на две тематске целине: *Румуни у историји југоисточне Европе и Аграрне реформе; општа разматрања и специфични аспекти*. Прву насловну целину осветљавају текстови: *Румуни и ослободилачка борба народа југоисточне Европе* (N. Ciachir), *Румунија и балканолошке студије* (V. Paracostea) и *Независност у румунској историји XIV—XVII века. Облици и идеје* (E. Stanescu).

Компаративни приступ примењен је у тексту К. Јордана, *Аграрне реформе у периоду између два рата*. St. Vilcu разматра аспекте аграрне реформе у Југославији, а Мустафа Али Мехмет чини осврте на аграрне реформе у Турској (XIX—XX века). Ливну Марку (L. Marcu) сагледава аграрне реформе и облик својине у Добруџи, а R. Raiuşan прави прелиминарне белешке о идеји аграрне реформе.

Под заједничким насловом *Национална свест и друштвено-политичка стварност, 1784—1848*, обухваћена су два прилога у 4. свесци овога годишта: *Устанак Хореза (1784) и политички контекст југоисточне Европе* (N. Erdoiu) и *Румунска интелигенција у Трансилванији: Запад и национална свест, 1830—1848* (Keith Hitchens).

На маргинама ових студија превагнула је анализа румунских историјских, културних и књижевних веза са суседним и другим европским народима кроз векове.

Миодраг Стојановић

BALKAN STUDIES

A biannual Publication of The Institute for Balkan Studies Volume 24/1—2, Thessaloniki 1983.

Прва свеска 24. тома угледног солунског гласила за питања Балкана доноси осам главних чланака, два обимна критичка приказа и већи број осврта на новоиздате књиге и студије.

Средњовековном периоду посвећен је рад Н. С. Мисропулоса: *Византијско утврђење Редина — прилог историјској топографији Мигдоњије*. Први пут Редина се помиње у XVI новели Лава VI

Мудрог упућеној патријарху Стефану и отада се име овог средњовековног утврбења јавља у већем броју (посебно атонских) докумената. Мисорulos прати помен имена и на основу извора даје приказ црквеног и економског живота Редине. У другом делу свога рада он анализује архитектуру овог византијског утврбења. Текст прати 51 слика на крају књиге.

Народној архитектури Кастра на Тасосу посвећен је рад С. Ангелуди и Г. Велениса: *Традиционално насеље Кастро на Тасосу*. Да је тешко осветлити развој овог насеља, посебно у првим годинама турске власти, само је по себи разумљиво будући да за то недостају извори; ипак, скица развоја овог насеља постоји. Природно, већи део ове студије посвећен је архитектонској анализи сачуваних зграда чије се слике и основе могу видети у прилогу на крају свеске.

Д. Берниколас — Хадзопулос објављује у овом броју *Balkan Studies* *Опис Крита и јонских острва који је саставио венецијански путник Алесандро Магно у XVI веку*. Овај опис налази се у једном италијанском кодексу са краја XVI и почетка XVII века и данас се чува у Вашингтонској библиотеци Фолгер. Пун наслов дела гласи: *Relazione del viaggio di Cipro // di quell'isola, e di altriviaggi // fino al ritorno in Venezia di // un Patrizio veneto*. Дело садржи описе четири путовања, од којих је прво на Кипар. Управо са тог пута на Кипар и јесте опис Крита који се овде објављује.

Јурју Крижанићу (око 1618—1683), језуитском Баку, доцније доминиканцу, контроверзном интелектуалцу који је покушао да помири римско католичанство и руско-славјанство, човеку кога је неки референт римске Пропаганде назвао „*servello torbido e stravagante*“, а руски цар доцније осудио на петнаест година прогонства у Сибиру, посвећен је рад Захариаса Н. Цирипанлиса. Гачније, он је посвећен Крижанићевом односу према Грцима. Са њима је дошао у контакт врло рано

још за време својих студија у Риму у грчком колегијуму светог Атанасија (*Collegium Graecum*). Овом периоду Крижанићевог живота посвећен је први део Цирипанлисовог рада, док у другом делу говори о његовом односу према оним Грцима који нису припадали колегију. За развој грчко-јужнословенских односа од много је мањег значаја Крижанићев начелно непријатељски став према грчкој ортодоксији; став какав је имао, уосталом, и према лутеранству и уопште протестантизму (о томе у глави 4), од његове делатности преводиоца византијских и поствизантијских грчких теолога о чему Цирипанлис говори у трећем поглављу.

Приликама које су настале завршетком првог светског рата баве се два чланка овог броја „Балканских студија“. То су *Ревизија мира у Северу: прва фаза (агуст 1920 — септембар 1922)* од А. Л. Макфија (A. L. Macfie) и чланак који је написала Арета Тунда-Фергади: *Историја зајма за избеглице из 1924. године*.

Прилог Валтера Пухнера носи наслов *Трачки карневал и теорије о постанку старогрчке драме*. Када је 1906. године R. M. Dawkins објавио у *Journal of Hellenic Studies* (свеска XXVI, стр. 191—206) аутоптички опис карневала који се до тога времена сачувао у Тракији (данашња европска Турска) и који је он повезао са култом Диониса, етнологи и класичари нису престајали да о овом карневалу расправљају било залажући се да се он узме у обзир као беоцут који је до тада недостајао у разјашњавању нимало лаког питања настанка грчке трагедије, било оспоравајући му овако високу доказну вредност или чак саму античку провенијенцију. Пре свих је енглеска наука са почетка овог века била та која је узимала у обзир овај карневал при спекулацијама о настанку античке драме, док модерна историјско-истраживања (нарочито немачка) имају уздржанији став. Али, Валтер Пухнер није себи поставио задатак да реши овај нелаки проблем. Његова намера је много скромнија, али зато нимало ма-

ње вредна. Он се, наиме, пита: како је могућно да се при расправљању једног тако важног проблема какав је настанак грчке трагедије узима у обзир само Докинсов опис трачког карневала када он није ни најстарији ни најпотпунији? Илуструјући ово, Пухнер излаже опис карневала онако како га је средином друге половине прошлог века, дакле двадесетак година пре Докинса, видео Viziinos, грчки песник родом из тог краја (од кога је, уосталом, Докинс и чуо за овај култ), а затим наводи врло богату литературу која је написана о овом питању, нарочито ону бугарску и грчку, а која је до данас остала непозната истраживачима порекла грчке драме. Овим Пухнеровим чланком постаје јасно да ће њу будући историчари драме морати узети у обзир.

Тренутној ситуацији у Грчкој посвећен је прилог Д. Ј. Деливаниса *Проблеми Грчке као десетог члана Европске заједнице* у којем он указује на шест основних питања који стоје пред грчким друштвом. То су: 1. растућа инфлација, 2. тешкоће настале из ранијег погоршања грчког платног биланса, 3. извоз капитала, 4. укидања разних супсидија, 5. појачана страна конкуренција у Грчкој и 6. опадање нивоа образовања посебно на универзитету. Погрешно би било, указује Деливанис, све ове проблеме посматрати као последицу уласка Грчке у Европску заједницу (годишња инфлација је још 1979. износила 26%) и мислити да се они не би испољили да Грчка није 1. јануара 1981. постала чланица ЕЗ-а. Уосталом, овај датум не представља неку особиту прекретницу у развоју грчке привреде будући да је она повезана са Европском привредном заједницом још од далеке 1962. године.

Традиција је Balkan Studies да поред низа мањих приказа доноси и опширне критичке приказе. Овог пута Димитрис Тријандафилопулос као археолог коментарише стопедесети Споменик Филозофско-историјског одељења Аустријске академије наука: *Tabula*

Imperii Byzantini, hrsg. Herbert Hunger, Bd. 3: *Nikopolis und Kephallënia*, P. Soustal u J. Koder, Беч 1981, а Спирос Врњонис пише читаву монографију од осам табака поводом књиге: *Stanford J. Shaw, History of the Ottoman Empire and Modern Turkey*, први том који је 1976. изашао у издању Cambridge University Press.

Друга свеска Balkan Studies посвећена је Трећем грчко-српском симпозијуму одржаном у Солуну од 4. до 7. новембра 1982. под насловом *Сарадња Грка и Срба од петнаестог до деветнаестог века*. Није претерано рећи да је српски народ током своје историје у великој мери био везан за Грке. Сам његов улазак у историјско време и почеци васцеље његове културе одиграли су се у тренутку када је он дошао у додир са јужним суседом. А касније, када су и српски и грчки народ изгубили политичку самосталност и све националне установе осим цркве, оба народа делиће умногоме исту судбину. Њихово заједничко живљење у границама Османског Царства имало је за последицу разврата истих или врло сличних цивилизацијских облика у свим сферама живота: од одећа, обичаја, политичких покрета у којима су заједнички учествовали, до уметности. Неретко је исти живописца сакао олтар цркве и у Србији и у Грчкој. И у дијаспори ишли су Срби и Грци заједно. Примери из Земуна, Будимпеште и Беча то недвосмислено показују. Њихов заједнички живот ван граница Отоманског Царства тек какашто је реметио неки сукоб. Они су се често више него Срби или Грци осећали припадницима једног јединственог православног света који је из овог или оног разлога морао да напусти своју домовину. Све ове чињенице, иако више пута истицане у нашој историографији, нису до сада послужиле као повод за опсежнија истраживања. Имајући ту празнину у виду, Балканолошки институт САНУ у Београду у сарадњи са истим именем Институтом из Солуна предузели су напоре да се та

празнина попуни. Плод тих напора јесте и Трећи грчко-српски симпозијум чији се реферати објављују у овом другом тому. То су: Атанасиос Ангелопулос: Охридска и Пећка архиепископија на основу патријаршијских аката која је издао К. Деликанис (XVII и XVIII век); Драгослав Антонијевић: Заједнички елементи градског костима у Србији и Грчкој у XIX веку; Иконе зографа из Мосхопоља у Српском Ковину (Rácskeve) у Мађарској; Д. Ј. Деливанис: Економски односи Грка и Срба у XIX веку и њихов допринос стварању заједничке цивилизације на Балкану; Војислав Ј. Бурић: Икона светога краља Стефана Уроша III са сликама из његовог живота; Драгољуб Драгојловић: Исихазам и рестаурација Пећке патријаршије 1557; Верена Хан: Украшавање седефом у балканским земљама за време Отоманског Царства; Константинос К. Хадзопулос: Грчки добровољци из Влашке у трупама „Les Chasseurs d'Orient“ у време француског освајања у Далмацији (1808—1809); Георгија Јоаниду-Бицијаду: Стање у политици и у култури у Србији и грчко-српске везе у доба намесништва (1868—1872); Атанасиос Е. Каратанасис: Учесће Срба у антиотоманском покрету влашких принчева Кантакузена и Бранковића и православних патријарха Доситеја Нотаре и Дионисија Муселимиса XVII—XVIII век; Сотирис К. Кисас: Солунски сликари у осамнаестом веку. Прелиминарна студија; Бурица Крстић: Однос између обичајног и писаног

права у српском и грчком правном систему; Евангелос Н. Киријакудис: Грчки уметници који су учествовали у зидном сликарству у области под јурисдикцијом Пећке патријаршије у доба њене обнове (1557—1690); Фани Мавриди: Срби и грчко братство у Венецији; + Томица Нјажчевић: Проблеми рецепције обичајног права при кодификацији грађанског права у Србији и у Црној Гори у XIX веку; Стефанос Пападопулос: Позив охридског архиепископа Атанасија за ослобођење балканских народа (крај XVI — поч. XVII века); Јоанис А. Пападријанос: Грци и Срби као интегрисано друштво у Земљу током XVIII века; Хараламбос Папастатис: Један неиздати документ из 1726—1727. године о грчко-српском сукобу због грчке цркве у Бечу; Милован Павић: Барокни панславизам и историјска дела као извори српске књижевности XVII и XVIII века; Сретен Петковић: Уметничка делатност и борба за одржање српске цркве током XVI и XVII века; Миодраг Стојановић: Историјска и национална мисао у делима Доситеја Обрадовића; Владимир Стојанчевић: Грчка заједница у Београду на прелазу из XVIII у XIX век; Ј. Тарнанидис: Грчки извори Историје Јована Рајића; Константин Ап. Вакалопулос: Општа разматрања о економском продору грчке моћи у српске земље у XVIII век; П. А. Вокотопулос: Поводом утисаја критског сликарства на српску графичку XVI века.

Мирослав Вукелић

GODISNJAK, knj. XXIII, XXIV, Centar za balkanološka ispitivanja Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, knj. 21, 22, Sarajevo 1985, 1986.

Нови XXIII број *Годишњака* доноси два врло занимљива прилога из области физичке антропологије из пера Живка Микића. Први је *Прилог морфологији вештачки деформисаних лобања из*

периода велике сеобе народа, у којем Микић, уз Сеада Черкеза, даје темељну анализу и графичку реконструкцију две лобање. Лобање су из околине Панчева, ископане на непознатом локали-